

Gramsci ens dóna claus per entendre millor la comunicació científica

04/2012 - **Història de les Ciències.** El pensador italià Antonio Gramsci, diputat del Partit Comunista italià, va escriure bona part de la seva obra, sobretot els coneguts *Quaderni del carcere*, quan era a la presó sota la dictadura de Benito Mussolini. En aquests quaderns va desenvolupar, entre d'altres, el concepte d'*hegemonia*, que servia per explicar els mecanismes que permeten el control social més enllà de l'ús de la força. Ara, el concepte d'*hegemonia* ens serveix per analitzar críticament un fenomen cabdal en la societat del segle XXI, la divulgació científica.

Fotografia d'Antonio Gramsci quan tenia 30 anys a principis dels anys 20.

El 1926, malgrat la seva immunitat com a parlamentari electe del Partit Comunista Italià (PCI), Antonio Gramsci (1891-1937) fou detingut per la policia de Mussolini i condemnat a 20 anys de presó. Des del seu ostracisme, escrigué 32 quaderns amb més de 3000 pàgines manuscrites, els famosos *Quaderni del carcere* (*Quaderns de la presó*), que un cop publicats, ja després de la 2ª Guerra Mundial, causaren un enorme impacte a Itàlia, i posteriorment a tot el món. Els *Quaderni* ens proporcionen reflexions d'una extraordinària agudesia i sensibilitat sobre la cultura, la política, l'educació, la ciència i el poder. En concret, conceptes com el d'*hegemonia*, o l'anàlisi del problema dels *intel·lectuals*, ens poden ajudar a analitzar críticament la complexitat, sovint minimitzada, dels processos de comunicació científica en el present i en el passat.

Hegemonia és una de les grans idees gramscianes. Per Gramsci, el control que estableixen les elits en un determinat moment històric a través de l'estat, les lleis, la policia i l'exèrcit, és a dir, fonamentalment amb l'aplicació de la força, resulta

insuficient per comprendre l'estabilitat de les nostres societats. Les causes d'aquesta estabilitat rau en el fet que juguen institucions com l'escola, la família, l'església, o fins i tot multitud de pràctiques de la nostra vida quotidiana (incloses les pràctiques científiques) que contribueixen a la producció contínua de significats i valors que mantenen un determinat *status quo*.

Gramsci va dedicar també un nombre considerable de pàgines dels *Quaderni* als protagonistes de l'hegemonia: els *intel·lectuals*. Des del seu punt de vista, cada grup social emergent crea els seus propis intel·lectuals "orgànics", que proporcionen homogeneïtat i control de la seva funció social i política. Jutges, clergues, alts funcionaris, professors, o en particular *científics*, es baten i es batien en el passat precisament per aquesta hegemonia cultural, per l'autoritat científica, el control institucional, el prestigi social, o el poder acadèmic, al servei de determinades elits.

Sota la inspiració de l'hegemonia i els intel·lectuals de Gramsci, podem per tant afinar l'anàlisi crítica d'un fenomen cultural contemporani tan important com el de la divulgació científica. La divulgació ara ja no és vista com una activitat perifèrica o marginal en relació al coneixement científic dels experts, sinó com una pràctica cultural més, ubicada a primera línia de la batalla per l'autoritat i el poder. Divulgar ja no és per tant un acte generós i filantròpic, ans al contrari, estaríem davant d'un complex procés de circulació de coneixement que, en la majoria dels casos, reforçaria l'autoritat de l'expert i marcaria encara de manera més rígida la separació del seu saber respecte al dels profans.

El concepte d'hegemonia de Gramsci i l'anàlisi del paper dels experts (però també dels profans) com a potencials intel·lectuals orgànics és per tant la millor prevenció que podem tenir contra les freqüents interpretacions, excessivament ingènues, simplistes i massa "políticament correctes" de la divulgació científica.

Agustí Nieto-Galan

Centre d'Estudis d'Història de les Ciències

Agustí Nieto-Galan, "Antonio Gramsci Revisited: Historians of Science, Intellectuals, and the Struggle for Hegemony", *History of Science*, 49 (2011) 453-478.

Agustí Nieto-Galan, Antonio Gramsci (1891-1937), 70 anys després. Fundació Nous Horitzons. Barcelona 2007.